

УДК 631.147:338.43(477)

JEL Classification: Q12, Q13, Q18

**Приходько Т. В.,**

старший викладач кафедри  
економіки та економічної теорії,  
Білоцерківський національний аграрний  
університет, м. Біла Церква

**Павлюк Л. Ю.,**

здобувач другого  
(магістерського) рівня вищої освіти,  
Білоцерківський національний аграрний  
університет, м. Біла Церква

## **ФЕРМЕРСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО В СИСТЕМІ АГРОВИРОБНИЦТВА: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Фермерські господарства займають важливе місце в структурі аграрної економіки України, забезпечуючи продовольчу безпеку, розвиток сільських територій та підвищення конкурентоспроможності агровиробництва [3]. Їх значення особливо зростає в умовах економічної нестабільності та зовнішніх викликів, що потребує пошуку нових підходів до зміцнення фермерського сектору.

Сьогодні фермерським господарствам притаманні такі ознаки: сприяння раціональному використанню земельних ресурсів, забезпечення зайнятості на селі, участь у формуванні продовольчої безпеки держави [5]. Вони мають високу адаптивність до змін ринкового середовища, а також здатні швидше впроваджувати інновації завдяки гнучкій організаційній структурі [8].

Українські фермери (близько 50 тис. господарств) забезпечують значну частку виробництва зернових, олійних, овочевих і тваринницьких продуктів, яка становить близько 10%, що підтверджується статистичними даними Держстату України [9].

У сучасних умовах перед фермерами стоїть низка викликів різного походження та сили впливу.

Серед головних економічних проблем фермерів виокремлюють нестабільність ринків, високі виробничі витрати, зростання вартості паливно-мастильних матеріалів, добрив і техніки [3; 4]. Важливим стримувальним чинником залишається обмежений доступ до кредитних ресурсів, що підтверджують висновки міжнародних досліджень OECD та FAO [6; 7].

Воєнні дії спричинили руйнування логістики, подорожчання транспортування та обмеження доступу до портів, що суттєво знижує конкурентоспроможність продукції [5].

В Україні сформований інституційний механізм функціонування фермерських господарств, що визначений законами України "Про фермерське господарство" та "Про сільськогосподарську кооперацію" [1; 2]. Але при цьому спостерігається недосконалість практичної реалізації державних програм підтримки фермерів, низький рівень фінансової спроможності місцевих бюджетів та низька ефективність функціонування аграрних кооперативів [3]. Крім того фермерам доводиться вести конкурентну боротьбу із великими агропідприємствами у сфері земельних відносин, зокрема щодо оренди землі [5].

В організаційному аспекті функціонування фермерським господарствам гостро не вистачає фінансових ресурсів для оновлення матеріально-технічної бази, яка у більшості фермерських господарств залишається застарілою, що обмежує їх конкурентні можливості. Багато фермерів не мають фінансових ресурсів для оновлення техніки або впровадження систем точного землеробства [4; 8]. До того ж фермерським господарствам бракує коштів та кваліфікованих кадрів для освоєння і використання сучасних цифрових рішень, які дозволять скоротити витрати на управління підприємством [7].

Вимоги зовнішніх ринків щодо екологічності продукції стимулюють розвиток органічного сектору, однак його частка поки що залишається невеликою [7].

Збройна агресія РФ проти України призвела до масштабних втрат у фермерському секторі: пошкодження техніки, мінування земель, знищення елеваторної та складської інфраструктури [5].

З огляду на вищенаведене, можна зробити окреслити перспективи розвитку фермерських господарств в Україні.

Вважаємо одним із перспективних кроків до посилення конкурентних переваг фермерських господарств є розвиток кооперації, адже аграрні кооперативи створюють можливості для спільного доступу до техніки, ринків збуту продукції, зменшення витрат [2; 3]. Тобто кооперація підвищує ефективність малих виробників та їхню стійкість до ринкових ризиків [6].

Завдяки високій адаптативності та маневреності фермерські господарства можуть швидко реагувати на зміни, які відбуваються на ринку, та забезпечувати потреби споживачів органічною продукцією. Сьогодні багато фермерів диверсифікують виробництво, розвиваючи ягідництво, садівництво, нішеві культури, а також розвиток міні-переробки, що дозволяє збільшувати додану вартість продукції [8; 9].

Сучасні цифрові засоби та технології дають можливість впроваджувати системи точного землеробства, використовувати дрони, цифровий моніторинг, автоматизовані платформи обліку та планування, що забезпечує скорочення витрат матеріальних ресурсів, зниження негативного впливу на екологічний аспект виробництва та підвищення продуктивності [4; 7].

Згідно Стратегії розвитку сільського господарства до 2030 року підтримка фермерів визначається як один із ключових напрямів аграрної політики держави [5]. До таких заходів можна віднести стимулювання кредитування малого агробізнесу; спрощення доступу до грантів; підтримку кооперації; інвестиції в інфраструктуру відновлення та переробки.

Підсумовуючи, фермерські господарства відіграють ключову роль у структурі агровиробництва України та є важливим чинником продовольчої безпеки. Сукупність економічних, інституційних, екологічних та воєнних викликів потребує системних рішень на державному рівні. Перспективи розвитку фермерського сектору пов'язані з упровадженням інновацій, розширенням кооперації, диверсифікацією виробництва та посиленням державної підтримки. Реалізація цих напрямів забезпечить стійкий розвиток аграрного сектору та інтеграцію України у світові продовольчі ринки.

### **Список використаних джерел**

1. Закон України "Про фермерське господарство" від 19.06.2003 № 973-IV.
2. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 21.07.2020 № 819-IX.
3. Бородіна О. М., Шубравська О. В. Фермерські господарства України: тенденції та перспективи розвитку // Економіка АПК. 2021. № 4. С. 6–17.
4. Месель-Веселяк В. Я., Федоров М. М. Економіка аграрних підприємств. Київ: КНЕУ, 2020. 540 с.
5. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2023–2030 рр. Міністерство аграрної політики та продовольства України.
6. OECD. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2022. Paris: OECD Publishing, 2022.
7. FAO. The State of Food and Agriculture 2023. Rome: Food and Agriculture Organization, 2023.
8. Лупенко Ю. О., Дем'яненко С. І., Шпикуляк О. Г. Інноваційний розвиток аграрного сектору економіки: монографія. Київ: ННЦ "ІАЕ", 2021. 384 с.
9. Держстат України. Сільське господарство України 2022: статистичний збірник. Київ, 2023.